

ספר ויקרא

207

(1) מתי' 7

והנה מפרשת נדרים אנו רואין שהאדם יש בכחו ליצור ולחדש מצוות ועבירות חדשות, דהיינו שאם אדם נשבע שבועה שיאכל ככר זו הרי הוא מצווה לאוכלה, והרי זה מצות עשה כמו אכילת מצה, וכן כשמבטא שבועה שלא אוכל ככר זו הרי הככר אסורה ככשר חזיר ויותר, ואם הקדיש איזו דבר ובא אחר ואכלו הרי זה חייב מיתה בידי שמים, וע"כ מפני שהאדם כאשר הוא צלם אלקים יש לו הכח הזה לבדות איסורים חדשים והרי הם חלים², וכיון שיש לו לאדם הכח להוסיף בתורה לפיכך היה עולה על דעתנו שגם בתורה נטלה חלק אישיותו של משה, ולפיכך בזה המקום הדגישה התורה ואמר ה"זה הדבר", שאף שישנה פרשת נדרים ואעפ"כ התורה היא כולה מפי ד', ודו"ק כי נכון הוא. ומהאי טעמא אפשר שגם בשחוטאי חוץ נאמר זה הדבר ויקרא י"ז פ"ב], מפני שאנו רואין שמתחייב כרת על ידי הקדשו של זה וכו', וכמו שכתבתי.

ו לפי דברינו אלה נבין מה שאמרו רז"ל במסכת בבא בתרא [דף י"ד ע"ב]: משה כתב ספרו ופרשת בלעם, דלכאורה מאי שנא פרשת בלעם משאר הפרשיות שבתורה כגון פרשת לכן או פרשת פרעה וכדומה, ובמה נשתנתה פרשה זו. אבל לפמש"כ יבואר, דהנה ארז"ל בספרי [סוף ברכה] ולא קם עוד נביא בשראל כמשה אבל בבבליים קם ואיזה זה בלעם בן בעור, עיי"ש. והסבר הדבר הוא³, דמשה רבינו קבל התורה בלשונה ממש ולא ככל הנביאים שקבלו רק הנושא וחענין, וכמו כן בלעם קבל מפי ד' הלשון ממש, וכמו שארז"ל בסנהדרין [דף ק"ה ע"א]: חכה נתן לתוך פיו, עיי"ש, והיינו שמסר דברי ה' ממש, וא"כ יצא מפיו תורה ממש, ומשה רבינו רק הכניס פרשה זו בתורת משה, ודו"ק⁴.

ל', ב'. זה הדבר אשר צוה ה' פירש"י וז"ל: משה נתנבא בכה אמר ה' בחצות הלילה והנביאים נתנבאו בכה אמר ה' מוסף עליהם משה שנתנבא בלשון זה הדבר (ספרי) עכ"ל. וצריך להבין מהו החילוק שבין לשון "כה" ללשון "זה", זגם אם לשון "זה" הוא מדרגה יותר גבוהה א"כ מדוע חמתין הכתוב עד סוף ספר במדבר, ולמה לא הקדים בתחלת דברי משה.

והנראה לי, דבאמת מצינו [סנהדרין דף פ"ט ע"א] שכנביאי אמת אין שני נביאים מתנבאים בסגנון אחד, ומזה הבין יהושפט נביאי אחאב שאינם נביאי אמת - מפני שכולם נתנבאו בסגנון אחד. ולכאורה היה הדבר צריך להיות כהיפך, דנביאי אמת שקבלו ממקור אחד היה להם לומר בלשון אחד ונביאי שקר להיפך. ונ"ל דבאמת אחז"ל [ברכות דף נ"ח ע"א] שכשם שפרצופי האדם אינם דומין זה לזה כך אין דעותיהן שוות, וא"כ אם נשמע משני אנשים איזה דבר על כרחך שכל א' צריך לאומרו בלשון אחרת, כמו אם נשאל: העשיר הוא פלוני? אזי אם ישיבו שני אנשים, והאחד הוא עשיר והשני הוא עני, בודאי שהעני יפליג את עשרו של אותו פלוני והעשיר ידבר במדה מצומצמת, וכן אם שניהם שוין בעושר אלא שהא' מטבעו מגזם הנהו ע"כ הא' יפליג את עשרו והשני יזכירונו בלא [התפעלות]. ונמצא לפי זה אם נשמע מאלה ב' האנשים מלות שוות אודות שאלה זו ~~שאלה~~ שהא' משקר, והבן זאת. ונמצא לפי זה שגם אישיות הנביא משתתפת בנבואה, ומראים לו לנביא את החזיון, והנביא מביעו לפי כוחותיו ותכונותיו, משא"כ במשה רבינו שמסר לנו את התורה בזה הדבר ממש כקבלתו בלי איזה השתתפות מאישיותו הפרטית אלא הקב"ה מדבר מגורונו של משה¹.

(1)

② Rav Scheele on Parska

PARSHAS MATTOS ARGUMENTS WITH THE KARA'IM

THE BEGINNING of the *parsha* discusses the *dinim* of *hafaras nedarim* (revocation of vows), which may, under certain circumstances, be performed by a father for his daughter and by a husband for his wife. The authority of the husband to revoke those *nedarim* is restricted to *nedarim* that might cause his wife personal discomfort or which might affect the relationship between them (*Yoreh De'ah* 234:55). Because it is not clear in exactly which situations the father or husband has the right to revoke the *nedarim*, the custom is to no longer engage in this practice.

Nowadays, when one seeks to nullify a *nedar*, as is done on *erev Rosh Hashanah*, he stands before a *beis din*, which performs *hataras nedarim* (annulment of vows) based on *pesach*, his not realizing how problematic observing the *nedar* would be, and *charatah*, his regret for ever having undertaken the *nedar*. The *beis din* then declares, לך מותר - "[It is] permitted to you" - three times, and the *nedar* is annulled (*Yoreh De'ah* 228:3). Why does the *beis din* proclaim לך מותר three times?

The institution of *hataras nedarim* is not mentioned in the *Torah SheBichsav*; it is only known through the *Torah SheBe'al Peh*. The *Mishnah* in *Chagigah* (1:8) states the following: היתר נדרים פורחין באויר ואין להם על מה שיסמכו [garding] annulment of vows hover in the air and have no

[Scriptural] support." That is, *hataras nedarim* is purely an oral tradition, with no way to use the מידות שהתורה נדרשת בהן (exegetical principles through which the Torah is expounded) to have this *din* read "in-between the lines" of the *Torah SheBichsav*. As a result, the *Kara'im* never practiced *hataras nedarim*, only *hafaras nedarim*, since they only followed "Mikra" and their own interpretations of the *Tanach*, not the traditions of the *Torah SheBe'al Peh*.

The *Tzeddukim* and *Beitushim*, groups which repudiated the *Torah SheBe'al Peh* and rabbinic expositions of *pessukim*, were the forerunners of the *Kara'im*, and there were many areas of conflict between them and the *Perushim* during the period of the Second *Beis HaMikdash*. The *Beitushim* held that the proper time for the offering of the *omer*, described as מחרת השבת - "on the morrow of the Rest Day" (*Vayikra* 23:15), was literally "the morrow of the Shabbos," or Sunday.

The *Gemara* in *Menachos* (65a-b) tells of a debate between *Rabban Yochanan ben Zakai* and the *Beitushim*, who contended, "Moshe our Teacher loved the Jews, and knowing that Shavuot is only one day, arose and fixed it [and the offering of the *omer* seven weeks earlier] to always fall after the Shabbos, so that the Jewish People would enjoy two days [of leisure]." There were many years that the *Beitushim* were in control of the *Beis HaMikdash*, offering the *omer* and *korbanos* of *Shavuot* in this improper fashion. In fact, *Megillas Ta'anis* records that a minor festival was enacted once the *chachamim* defeated the *Beitushi* challenge and the proper date of *Shavuot* was reaffirmed.

The *Mishnah* in *Menachos* (10:3) describes that when the *chachamim* were observing this aspect of *halachah* that is known only through the *Torah SheBe'al Peh*, the harvesting of the *omer* on a night other than *motzo'ei Shabbos*, they would make a large convocation. There was a similar public assembly at the *simchas beis hasho'evah*, so prominently celebrated in the *Bayis Sheini*

period, because the *Beis HaMikdash avodah* of *nisuch hamayim* was also known only through the *Torah SheBe'al Peh* and was not embraced by the *Tzeddukim* (*Mishnah Sukkah* 4:9).

The *Mishnah* poignantly details the following interplay at the time of the harvesting of the *omer*:

All the nearby townspeople would assemble there, so that it would be reaped with great fanfare. Once it became dark, [the reaper] would ask them, "Has the sun set?" They would say, "Yes." [He would repeat,] "Has the sun set?" They would say, "Yes." [He would then ask,] "This sickle?" They would say, "Yes." [He would repeat,] "This sickle?" They would say, "Yes." [He would then ask,] "This basket?" They would say, "Yes." [He would repeat,] "This basket?" They would say, "Yes." [He would then ask,] "Shall I reap?" And they would say, "Reap!" [He would repeat,] "Shall I reap?" And they would say, "Reap!" [He would state the question] three times in every case, and they would say, "Yes, Yes, Yes." Why was all this necessary? Because of the *Beitushim*, who said that the reaping for the *omer* should not be done on the night following Yom Tov, [but rather on the first Saturday night after the Yom Tov].

The *Bi'ur HaGr"* explains that we recite לך מחרך מחרך three times, at *hataras nedarim* for a similar reason to the three-fold repetition at the harvesting of the *omer*. We seek to emphasize the fact that we do subscribe to the traditions of the Torah SheBe'al Peh. [The text for the *dayanim's* response during *hataras nedarim* already includes לך מחרך לך מחרך - הכל יהיו מותרים - "May everything be permitted you, may everything be for-given you, may everything be allowed you," and it is not necessary to repeat the whole paragraph three times.]

The *Rambam* (*Hilchos Ishus* 3:21) records a related practice with respect to *kiddushin*. Although *kiddushin* can be accomplished with the use of a document, the *Rambam* writes that "All the Jews already have the custom to use *keseif* or its equivalent." The *Rambam* labelled *kiddushei kesef* as *דברי סופרים* - "words of the Scribes," which connotes a *din* that is not explicit in the *Torah SheBichsav*, but rather requires the *Torah SheBe'al*

Peh for its derivation. For this reason, the *Kara'im* did not accept *kiddushei kesef*, and it would seem that the *Rambam* teaches that we specifically use this method of *kiddushin* to demonstrate that Orthodox Jews **do** subscribe to the *Torah SheBe'al Peh*.

The *Rambam* (*Hilchos Milah* 2:1) uses the same expression regarding the instrument to be used for a *bris milah*. Although any metal instrument, including scissors, could be used, the *Rambam* writes, "All the Jews have the custom to use a knife." The *Kara'im* approved only the use of scissors when performing a *bris milah*, because of the description in *Yehoshua* (5:2), כַּנְיָוִיִם לְיִשְׂרָאֵל - "knives for yourself and circumcise the *Bnei Yisrael* again," implying that a "pair of knives" must be used.

A further example of anti-Karaite practice is the insistence of partaking of hot food, such as *cholent*, on Shabbos. The *Be'al HaMa'or* (*Shabbos* 16b in *Dapei HaRif*) writes that one who does not partake of "*chamin*" on Shabbos needs to be investigated to determine if he is a *min* (heretic). In contrast, one who does delight in the Shabbos by preparing warm food is a *ma'amin* (believer) who will merit the End of Days. This is, of course, in opposition to the well-known teaching of the *Kara'im* on the *passuk*, לֹא תִבְעוּ אֵשׁ בְּכֹל מִשְׁבוּתֵיכֶם בַּיּוֹם הַשַּׁבָּת, - "You shall not kindle fire in any of your dwellings on the Shabbos day" (*Shemos* 35:3), which they misinterpreted to refer to all use of fire - that one may not leave on any light or fire, thus requiring the eating of only cold food on Shabbos.

This discussion is relevant to *hadlakas neiros* before Shabbos as well. One opinion brought in *Tosfos* (*Shabbos* 25b, s.v. *chovah*) holds that no *berachah* is recited on *hadlakas neiros*, just as in regard to other preparations done in honor of the Shabbos, like vacuuming the rug, setting the table, or taking a shower. We, of course, do recite a *berachah*, following the other opinion in *Tosfos*, brought from the *Sefer* of Rav Amram Gaon. Historians

(4)
Pe

claim that this *berachah* may actually have been introduced in the days of the *Ge'onim* as part of their battle with the *Kara'im*, who forbade such lighting. The *berachah* was enacted to show that not only is it not prohibited to have kindled lights on the Shabbos, it is a *mitzvah*, worthy of a *berachah*, to kindle these lights before the Shabbos. In fact, Rav Ovadiah Yosef (*Yechaveh Da'as* 1:27) cites a custom to recite a *berachah* only prior to *hadlakas neiros* on *erev Shabbos*, not *erev Yom Tov*; this may stem from the fact that there was never a dispute with the *Kara'im* regarding Yom Tov lights.

We have an old custom to recite *Kol Nidrei* on the night of Yom Kippur, which is really a public *hataras nedarim*, annulling the *nedarim* we had taken during the course of the year since the last Yom Kippur. [*Rabbeinu Tam*, quoted in *Ran (Nedarim 23b)*, emended the text to serve as a declaration in advance, that any future *nedarim* should be null and void.] The standard explanation of this custom is based on the following comparison of the *Zohar*. Just as in the case of *hataras nedarim*, the *beis din* serves to uproot the *neder* retroactively, making it into something that was never binding at all, so too, with powerful *teshuvah*, the *aveiros* will be uprooted from their source, as if they never occurred.

However, some historians suggest an additional reasoning. Apparently, in Alexandria, there was a practice for the Orthodox Jews, in opposition to the many *Kara'im* there, to have a parade on Yom Kippur in support of the *Torah SheBe'al Peh*. Because we seek to emphasize our commitment to *Torah SheBe'al Peh* on Yom Kippur, we begin the day with *hataras nedarim*, which is **pure *Torah SheBe'al Peh***, not rooted at all in the *Torah SheBichsav*.

We can understand the connection between Yom Kippur and the *Torah SheBe'al Peh* in the following way. The *Gemara* in *Ta'anis* (30b) tells us, "*Yisrael* had no days as festive as the fifteenth of Av and Yom Kippur ... Yom Kippur [is considered

an especially festive day] because ... it was the day on which the second *luchos* were given." The *Beis HaLevi (drush 18)* demonstrates that it was *Hashem's* original plan to have the entire Torah miraculously written on the first *luchos*. The second *luchos*, however, only contained the *Aseres HaDibros*; an Oral Torah would now be necessary to elucidate the *Torah SheBichsav*. Thus, the giving of the second *luchos* on Yom Kippur is synonymous with the giving of the *Torah SheBe'al Peh*, and it is the receiving of this particular aspect of Torah that we celebrate on this day. That is why we celebrate two separate Yomim Tovim commemorating *Matan Torah*, Shavuos and Yom Kippur. Shavuos commemorates the giving of the *Torah SheBichsav*, whereas Yom Kippur celebrates the giving of the *Torah SheBe'al Peh*. [See essay for *Parshas Ki Sisa*.]

3) תנאים 1113

6) ארץ (118)

1 יומפרו מאלפי ישראל אלף למטה שנים עשר אלף הלוצי צבא, וישלח אתם משה אלף למטה לצבא אתם ואת פנחס בן אלעזר הכהן לצבא (לא ה-1).

2 | בששה"ר (ד, ג) על הכתוב "שניך כעדר הקצבות שעלו מן הרחצה" מובא רב הונא אומר, שלא הקדים אחד מהן תפלין של ראש לתפלין של יד, שאילו הקדים אחד מהן תפלין של ראש לתפלין של יד לא היה משה מושבחן ולא היו עולין משם בשלום". בכדי להבין את השייכות של תפלין למלחמת מדין, וביתוד מה שרב הונא מציין לשבת את לחמני מלחמת מדין, דוקא בזה שלא הקדימו תפלין של ראש לשל יד, יתכן לומר, כי כל מלחמה נחשבת כתופעה בישה. עצם הריגת אנשים, לא רק במלחמת רשות, כגון אנן דאזלינן עליהון" (ירושלמי סוטה ח), אלא גם במלחמת חובה, "כגון דאתיין אינון עליך" - הכרחית - ועוד יותר, אף במלחמת מצוה, "ו של דוד" שעליה נאמר (סוטה מד) ש,הכל יוצאים בה אפילו חתן מתדרו וכלה מחופתה", עכ"ו למרות שהיא מצוה, אין דעתנו

3 נוחה הימנה, היא משאירה בנו טעם מר, ורשמיה על אנשי המלחמה בלתי רצויים. הרי על מלחמות דוד המלך נאמר (דה"א כב), ויאמר דוד לשלמה בנו, אני היה עם לבבי לבנות בית לשם ה' אלקי, ויהי עלי דבר ה' לאמר, דם לרב שפכת ומלחמות גדלות עשית, לא תבנה בית לשמי כי דמים רבים שפכת ארצה לפני, הגה בן גולד לך הוא יהיה איש מנוחה והניחותי לו מכל איביו מסביב, כי שלמה יהיה שמו ושלום ושקט אתן על ישראל בימיו, הוא יבנה בית לשמי, והוא יהיה לי לבן ואני אהיה לו לאב". ובמצודת דוד מפרש: "עם שגלחם מלחמות ה' מ"מ מנעו מבנות את הבית כמו שמנע להניף ברזל על המזבח על שעושים בהם כלי מלחמה".

4 יש לראות בזה את הקשר של מלחמת מדין למצות תפלין, שהנחת תפלין של יד קודמת להנחת תפלין של ראש, כי התפלין של יד מסמלים את מה שבני ישראל אמרו בקבלת התורה נעשה, היינו אנו מקבלים עלינו לשעבד את ידינו לעשות את כל מצות ה' מבלי להבחין בין המצות המובנות לנו ובין המצות שאינן מובנות לנו, תפלין של ראש מסמלים את מה שבני ישראל אמרו אז אחריו ונשמע, היינו אנו מקבלים עלינו לשעבד את ראשנו, כלומר את כחות החכמה, הבינה והדעת שבמוחנו לשמוע - מלשון שמיעה - סבירא - להסביר לעצמנו את הטעם של הנעשה, ולעולם הנעשה יקדים את הנשמע, והנשמע לא ידחה בשום אופן את הנעשה.

5 הגמרא (שבת סג) אומרת: "אמר רב כהנא כד הוינא בר תמני סרי שנים הוה גמירנא ליה לכוליה הש"ס ולא הוה ידענא דאין מקרא יוצא מידי פשוטו עד השתא, ומאי קמ"ל? דליגמר אינש והדר ליסבר. ורש"י מפרש ליגרוס שמעתתא מרביה אע"ג דלא ידע לכולהו טעמיה, והדר ליסבר טעמיה". ובעירובין (יג) מובא על "ר' מאיר דאתא לקמיה דר' ישמעאל דגמר גמרא והדר אתא לקמיה דר"ע וסבר סברא".

6 | מכל זה אנו למדין, כי הנעשה, היינו השל יד, ובנידון דידן הוא הלימוד, קודם להנשמע, היינו השל ראש לסבור סברא, וכי הנעשה כשלעצמו מוליך בהדרגה לידי הנשמע.

7 מלחמת מדין שבני ישראל נצטוו להרוג את כל אוכלוסיה, היתה עלולה לעורר אצל כמה מהלוחמים מיאון נפשי להיות מעורה בשדה קטל זה שבו ישפך דם רב, ולו היה אחד מהם מקדים תפלין של ראש, היינו הנשמע, ההוריים ומחשבות שבראש על הצד הביש והמכוער שבכל מלחמה, על תפלין של יד היינו הנעשה, על החוב המוטל עלינו: כשנצור הכרת החלטי לכך, ללמד ידינו לקרב ואצבעותינו למלחמה, להצילנו ממים רבים מיד בני נכר, אשר נוכלים הם לנו בנכליהם לכלותנו כליל, כי אז זה היה מרפה את ידי הלוחמים ומשה לא היה משבחם ולא היו עולין משם בשלום.

8 | פקודי החיל בשובם מהמלחמה כשהם מעוטרם בעטרת נצחון, אמרו למשה: "עבדיך נשאו את ראש אנשי המלחמה אשר בידנו ולא נפקד ממנו איש". הם רמזו בדבריהם למשה, כי עבדיך נשאו את הראש היינו התפלין של ראש בידנו, ולא נשאו להפך את ידינו היינו התפלין של יד בהראש, הנעשה הקדים בנו את הנשמע, לפיכך לא נפקד ממנו איש, כולנו עלינו משם בשלום.

מפני בני ולפסוח לנוס כי סמקל סוף בום סממטיס חסו סלטון לחסור אם כל סארץ בלו סלטון וחסרס סלכס כי כל סארץ חפרס מפני בניי צמסות מלוח וממטיס מוציס וצמדס לסבורל ית' צירלס וכלכס סלמיחיות וסוסס מוכרחס לספות רלון בניי וסגס צמיצ סמסות שנספו בניי כחיו ויחטו צמדרס וכו' ויחטו צמחקס וכו' ויחטו צסר ספר כלומר כססיו ישראל מוסיס כלחס מקוס ססיס סס ירלס רעוס רחיל לוי סיו מוצדיס לססס ית' צירלס כרומסוח לירל מפני סלדו וסרר גלונו וזו ויחטו צמדרס מדס צירלס ססיו צריכין לסבורל ית' צמקוס ססוף צמדס צירלס וכססיו מוסיס כלחס מקוס ססיס סס כלכס רעוס שנסלו סס מסצנירס סידוס סיס צריכין לסבורל ססיו צמדס וסלכסס סלמיחיות וזו ויחטו צמחקס מדס כלכס וכן ויחטו צסר ספר סוף מדס סספסלרות וצסס סיו ממניס כל סעוליות שנסלו סס סמלו חוסס לסרסן לסקוס סקדוסס וזו יחס סיקר נספסס צמדבר וזו ויכחוז מסס אם מולאסיס סוף ספללס סניליות סכולילו ממקוס סקליסות לסמטיס סיס ס' כלומר זלס סיס סלס ס' סיי מסטיסס ואלס סמטיסס כלומר אלס סמססוח שנססו ישראל צמדבר סדיס לנו סכחוז ססיקר נסיעחס סיסס למולאסיס לסוליל סניליות ולספלוחס לסקור סקדוסס ודיק:

5

ראש חודש אב - ראש לפורענות

303 (7)
3/3

מדוע נסתלק אהרן הכהן דוקא בראש חודש אב?
מהי השייכות בין סילוקו של אהרן לשבירת הלוחות?

יועל אהרן הכהן אל הזוהר על פי ה' וימת שם... בחדש
החמישי באחד לחדש (במדבר לג, לה)

"בחדש החמישי באחד לחדש, זה ראש חדש שבו נפטר אהרן, ובתשעה בו
נשרף בית המקדש והתורה עמו" (רבינו בחיי, שם)

וסטיה ממנהגו של עולם וממהלכו, וכפי שכתב בספר אור יהל (ח"ב, שביבי אור עמ' ריז): "מצינו בכמה מקומות לשון 'קשה וכו', כקריעת ים סוף, וכבר שאלו מאי שייך לשון 'קשה' לפניו יתברך, והנראה בזה... שכן גזר בחכמתו להיות במקום זה עפר ובמקום זה מים וכו'... שהרי זה נגד החכמה העליונה כביכול להפך מקום מים ליבשה, וכן כל דבר שהוא למעלה מהטבע".³

בשבירת הלוחות נשתנתה ההנהגה

מעשה נראה, שזהו הצד השוה בין שבירת הלוחות ובין מיתתו של אהרן, שהרי בשני ענינים אלו היה הקב"ה צריך לשנות - כביכול - ממהלכו של העולם, וכדלהלן.

הלוחות, היו מעשרה דברים שנבראו בערב שבת בין השמשות, וכפי שאמרו במשנה (אבות פ"ה מ"ז): "עשרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות ואלו הן... והלוחות". ונראה, שבריאת עשרת הדברים הללו בזמן זה, מורה על תשיבותם הרכה ביסוד בריאת העולם, ועל כן ודאי שהיה בשבירתם משום שינוי במהלכו של עולם ובהנהגתו.

ואכן, שינוי גדול נעשה בעולם על ידי שבירת הלוחות, שמתחילה היו ישראל במדרגתו של אדם הראשון קודם החטא (עיין שבת קמו ע"א), ולא היה דבר רע שולט בהם, כמו שאמרו חז"ל (שמות רבה פ' מא אות ז): "חזרות על הלוחות" (שמות לב, טו) - ר' יהודה אומר אל תקרי חרות אלא חירות מן גליות, ר' נחמיה אומר חירות ממלאך המות, ורבותינו אומרים חירות מן היסורין⁴, ואילו לאחר שחטאו בעגל ונשתברו הלוחות, ירדו ממדרגתם ואיבדו הכל, וכדברי המדרש (תנחומא פ' עקב ס"ח): "בשעה שעשו אותו מעשה נאמר (ותהלים פב, ז): 'אכן כאדם תמותין'".

ראש חודש אב, היום בו מתחילים למעט בשמחה (עיין תענית כו ע"ב), הוא יום פטירתו של אהרן הכהן.

והנה, בשום מקום לא מצינו שציינה התורה את תאריך הסתלקותו של מאן דהוא, מלבד את יום פטירתו של אהרן הכהן - ראש חודש אב, משמע מכך, שישנה שייכות בין המאורע שחל בתאריך זה - יום פטירתו של אהרן הכהן, ובין התאריך עצמו. ויש להתבונן בדבר, מהי השייכות של שני ענינים אלו זה לזה?

כעין זה יש להתבונן בדברי המדרש (ויקרא ר"ה פ' כ אות יב): "מפני מה נסמכה מיתת אהרן לשבירת הלוחות², אלא מלמד שהיה קשה לפני הקב"ה מיתתו של אהרן בשבירת לוחות", שלכאורה יש להבין, מהי השייכות בין מיתתו של אהרן לשבירת

הלוחות דוקא? וכך תמה האלשיך (ויקרא טז, א, וזו לשונו: "אומרו שהיה קשה [מיתת אהרן] לפני הקב"ה כשיבור לוחות, מה ענין זה לזה?".

'קשה לפני הקב"ה' - שינוי סדרו של עולם

כדי לבאר את הדברים, יש להקדים ולבאר תחילה את עצם המושג "קשה לפני הקב"ה". ודאי שמשמעותו של מושג זה אינה כפשוטם של דברים, כפי שמוכנת היא אצל בשר ודם, שהרי לא יפלא מה דבר, ואין דבר קשה או קל לפניו. מהו אם כן ביאורם של דברים?

ונראה, שהלשון "קשה לפני הקב"ה" שייבת בגזירה הידצאת מלפני הקב"ה, שענינה הוא שינוי סדרי בראשית

6

נמצא, שרק בגלל שלא זכו משה ואהרן להבנם אל ארץ ישראל לא הגיע העולם אל ייעודו ותכליתו, והיה צריך לעבור תהליך ממושך עד אשר יגיע אל תיקונו השלם.

בכך יתבאר מדוע קשה מיתתו של אהרן לפני הקב"ה כשבירת הלוחות, שכן בשניהם נעשה שינוי ממהלכו של עולם ומהנהגתו, בשבירת הלוחות על ידי שינוי אופן לימוד התורה, ובמיתתו של אהרן הכהן, על ידי גזירת (במדבר כ, יב): "לכן לא תביאו את הקהל הזה אל הארץ אשר נתתי להם", גזירה שעל ידה נגרמו כל גלויותיהם של ישראל לדורות.

ראש חודש אב - ראש לפורענות

מעשה תתבאר היטב גם שייכותה של מיתת אהרן לראש חודש אב דוקא - החדש בו אירעו חורבן בית המקדש והגלות שבאה בעקבותיו - שהרי ראש החדש הוא היום בו מתגלה שורשו של החדש כולו, כמבואר במאמרנו לראש חודש טוב אחרית דבר מראשיתו, ועל כן אף שורשה של גזירת הגלות אשר באה לידי ביטוי בחודש זה, היה במיתתו של אהרן, שהרי בכך נמנעה מישראל הכניסה לארץ במדרגה הרצויה, דבר שהביא אותם לאחר דורות לחורבן הבית ולגלות.

נמצא אם כן, שראשית השתלשלות החורבן היה במיתתו של אהרן, ולפיכך שייכת מיתה זו אל ראש חודש אב, שהינו ראשית חודש החורבן - ומשום כך אף ראש לאבילות ולצער, וכפי שנוהגים אנו: "משנכנס אב ממעטים בשמחה".

יתירה מזו, על ידי שבירת הלוחות הראשונים ושחנה כל אופן לימוד התורה, שבשעה שניתנו הלוחות הראשונים היה לימוד התורה מתוך מנוחה ושלווה הנפש, ואילו לאחר שנשתברו, נגזר על ישראל ללמוד תורה מתוך מאמץ ויגיעה, כפי שאמרו חז"ל (תנא דבי אליהו זוטא פ"ד): "מאותה שעה [שנשתברו הלוחות] נגזרה גזרה על ישראל, שילמדו אותה מתוך הצער ומתוך השעבוד, ומתוך הטלטול ומתוך הטרור, ומתוך הדחק ומתוך שאין להן מזונות".⁵

נמצא, שחטא העגל, ושבירת הלוחות אשר באה בעקבותיו, שינו באופן מהותי את כל הנהגת העולם, וזהו הטעם לכך ששבירת הלוחות נחשבת לפני הקב"ה כדבר קשה, שכן כאמור "קשה לפני הקב"ה" לשנות מסדרו של עולם.

מיתתו של אהרן - ראש לחורבן

ואף במיתתו של אהרן מצינו שינוי עצום בהנהגת העולם, שהרי משה ואהרן נועדו להכניס את בני ישראל לארץ ישראל, ואז לא היה בית המקדש חרב, ולא היו ישראל גולים מארצם לעולם, ובכך היה העולם מגיע מיד אל תיקונו ולשלמותו. וכן כתב הרמ"ע מפאנו (עשרה מאמרות מאמר חיקור הדין ח"ב פ"א): "כי דמוע תדמע עינו של משה על מה שיודע אחרי מותו כי השחת ישחיתו, ושלא זכו שיכנס עמהם לארץ ישראל לתקוע אותם יתד במקום נאמן, ולבטל גורת הגלות שנאמרה בין הבתרים". וכן כתב המגלה עמוקות (פ' ואתחנן אופן כ): "אלו נכנס משה ונבנה המקדש על ידו, לא היו יכולין השונאים לשלוט במעשה ידיהם".⁶

מצות ירושת ארץ ישראל

ה' 737 זק

"והורשתם את הארץ וישבתם בה, כי לכם נתתי את הארץ לרשת אותה, והתנחלתם את הארץ בגורל וגו'" (לג, נג). ומפרש"י "והורשתם אותה מיושביה, ואז וישבתם בה - תוכלו להתקיים בה, ואם לאו, לא תוכלו להתקיים בה". וראה ב"אור

7

אברהם
שם

(16) טק

ואת הערים אשר תתנו ללויים את שש ערי המקלט ועליהם תתנו ארבעים ושתיים עיר וגו'. בהעיר לב להבין ולדעת יש לרמוז בזה, כי מצוה זו נהגת בכל זמן בני התורה נצחית ועל כן אפילו בזמן הזה יש לה שייכות והוא תיקון למכה נפש בשגגה, רצה לומר מי ששגג בחטאים ועוונות ומשחית את נפשו הוא יעשנה, רצה לומר שיעשה תיקון זה בקבלת עול מלכות שמים באהבה שלימה ובמסירות נפש גדול באמת בכל לבבו לה' יתברך בהשגחה תיבות שמע ישראל וכו', והמה בחינת שש ערי מקלט. ועליהם תתנו מ"ב עיר, הוא בחינת פרשה ראשונה של קדיאת שמע שהוא ואהבת שיש בה מ"ב תיבות, והיינו קבלת אהבתו יתברך ותורתו בכל לב ונפש. ועל ידי המסירות נפש באמת בכל לבבו לקבל עליו עול מלכות שמים, ועל ידי קבלתו באמת אהבת ה' יתברך בכל לבבו בזה נתכפר לו על שהכה את נפשו בשגגה:

ובגמרא מכות איתא (י.) אמר אביי שש ערי המקלט הללו קולטות בין לדעת ובין שלא לדעת, ומ"ב עיר הללו לדעת קולטות ושלא לדעת אינן קולטות עד כאן. ויבאר זה גם כן על פי דרכינו, כי וא"ו תיבות הראשונות שבהם צריך למסור נפשו רוחו ונשמתו לה' יתברך באמת ובתמים בין שעושה דברים אלו באמת בדעה והשכל ובין שמסירות נפשו הוא גדול כל כך עד אשר כמעט יצא מדעתו. ובחינה זאת כפי הנראה שבכאן הוא יותר חשובה ויקרה מהראשונה וכמבואר בהפוסקים בכמה מקומות, כי בכל מקום בין האחרון הוא יותר פשוט מן הראשון. נמצא שאלו השש תיבות קולטות בין לדעת בין שלא לדעת כנ"ל. אמנם בהמ"ב תיבות של פרשת ואהבת וכו' ששם הוא קבלת אהבתו יתברך ואהבת התורה הקדושה והמצוות, לזה צריך דוקא דעת ושכל גדול. ובפרט מי שזכה להשכיל בהשכלתו במושכלות העליונים, אבל שלא לדעת אינן קולטות. וה' יתברך יזכנו לעובדו ולאהבה אותו יתברך באמת ובתמים וברעת וכן יהי רצון אמן. והבין כל זה היטב:

התניס" הקי' שאליבא דרשיי ז"ל המצוה היא "והורשתם" אבל "וישבתם" היא הבטחה. ואילו להרמב"ן המצוה היא "וישבתם בה", ומכאן סמכו לומר "הכל מעלין לארץ ישראל". והרי ידועה שיטת הרמב"ן כאן שזוהי מצות עשה שישבו בארץ וירשו אותה כי הוא נתנה להם ולא ימאסו בנחלת ה' וכו' יעו"ש.

ושמעתי פעם ממו"ר הגרנ"ד פוברסקי שליט"א שג' ענינים נאמרו בארץ ישראל. הראשון: עצם מעלת ארץ ישראל, השיבותה וקדושתה, ודבר זה כבר היה קודם שנקנסו ישראל לארץ כמפורש בכמה מקומות. וכבר מבריאית העולם היה כן וכדאיתא בגמרא מסי' תענית (י, א) ת"ר ארץ ישראל נבראת תחילה וכל העולם כולו לבסוף, וראה שם כל הסוגיא. וכן בגמרא מסי' כתובות (ק, ב) המדברת בשבחה של ארץ ישראל שאינו תלוי בביאת ישראל וכיבוש אלא מתחילת הבריאה יעו"ש. וכן יצחק ואינו לא יצא מארץ ישראל לעולם משום שנתקדש בעקידה וכמאמרי חז"ל בענין זה: השני: דין ממון שזכו ישראל בארץ כמו שנשבע הקב"ה לאבותינו לתת לנו, ומבואר בגמרא שזכיה זו חלה גם קודם ביאתם לארץ. וראה בגמרא מסי' בבא בתרא (ק, א) שר' אליעזר סובר שאברהם אבינו זכה בארץ ע"י הילוך יעו"ש. וכן בגמרא שם (ק"ט, א) נאמר שארץ ישראל מוחזקת לנו מאבותינו, ולכן נטל צלפחד שהיה בכור ב' חלקים, שכבר היה מוחזק לחפר אביו אף שמת במדבר יעו"ש. וכן מבואר בירושלמי חלה (פרק ב), שלמפרע ירשו דאמר ר"ד בשם רשב"י לזרעך אתן אין כתיב אלא לזרעך נתתי שכבר נתתי יעו"ש. השלישי: קדושת ארץ ישראל והיא גמר קדושתה לתרומות ומעשרות ולשאר מצוות התלויות בארץ, וזה נעשה ע"י הכיבוש בימי יהושע.

והנה, דבר זה פשוט, שלאחר שבטל הכיבוש בגלות בכל לא בטלה אלא קדושת הארץ למצוות התלויות בה שנעשה ע"י הכיבוש, אבל כל מה שהיה קודם הכיבוש שהוא לפי מה שנתבאר מעלת ארץ ישראל לכמה דברים, זה לא בטל כלל. וזהו גם ביאור דברי ה"כסף משנה" בפרק ד' מהלכות סנהדרין הלכה ו', שכתב, דאף שאין סמיכת זקנים לדין אלא בארץ ישראל, מ"מ יש לסמוך גם במקומות שכבשו עולי מצרים ולא החזיקו לבה עולי בבל, והוא משום דענין סמיכה אינו תלוי בקדושת ארץ ישראל לחיוב מצוות התלויות בה אלא בעיקר שם ארץ ישראל שלא בטל כלל.

וכן נראה עוד, שגם עיקר זכיית ישראל בארץ שהיא ירושת הארץ ע"י ישראל, בדינה לא בטלה ע"י החורבן וגלות בבל, שגם זה כבר היה קודם, ולא בכיבוש תליא מילתא והיא לעולם עפ"י שבועת השי"ת. וגם בסדר התפילה נאמר "ומפני חטאינו גלינו מארצינו" הרי שיש בזה רק עונש גלות מארצינו אבל שם ארצינו לא פקע ממנה ורק בטלה קדושתה לתרומות ומעשרות. ועל זה הוא שנאמר "ושבו בנים לגבולם" וגם בזמן הגלות "גבולם" מיקרין, וזהו זכיית ישראל בארץ ישראל לעד.

8